

Mariusz Ciszek

Józefa M. Dołęgi koncepcja ekofilozofii systemowej

Doctrina. Studia społeczno-polityczne 2, 337-344

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mariusz Ciszek

Józefa M. Dołęgi koncepcja ekofilozofii systemowej

1. Wstęp

W artykule zamierzam w sposób zwięzły zasygnalizować główne wątki w twórczości naukowej, moim zdaniem najwybitniejszego polskiego ekofilozofa – ks. Prof. dr hab. Józefa Marceliego Dołęgi. Profesor należy do niewielkiego grona humanistów podejmujących jakże istotną problematykę ochrony środowiska, który w przeciwieństwie do innych naukowców, jest w stanie w sposób kompetentny połączyć dorobek nauk przyrodniczych z naukami humanistycznymi, wypracowując własny i unikalny interdyscyplinarny **model systemowy ochrony środowiska społeczno-przyrodniczego**.

J.M. Dołęga swoją koncepcją określił mianem **sozologii systemowej**. Biorąc jednak pod uwagę bogatą spuściznę naukową Profesora, nie tylko z zakresu nauk ekologicznych lecz i filozoficznych, w moim artykule będę używał również terminu **ekofilozofia systemowa**, który w sposób adekwatny ujmuje całość zainteresowań badawczych uczonego.

Na uwagę zasługuje również fakt, iż Profesora można uznać za twórcę oryginalnej szkoły filozoficznej, której przedmiotem stała się ochrona środowiska społeczno-przyrodniczego. Ukoronowaniem zaś naukowej i organizacyjnej działalności Profesora jest powstanie na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, kierunku ochrona środowiska, który realizuje programowe założenia zawarte w autorskiej koncepcji **sozologii systemowej**. Warto zaznaczyć, iż kierunek ten rozwijany jest na gruncie Katedry Filozofii Ekologii, wchodzącej w skład Instytutu Ekologii i Bioetyki - placówek o unikalnym charakterze w skali kraju, znanej z organizacji wielu prestiżowych sympozjów i konferencji. Wielu współczesnych młodych ekofilozofów wywodzi się właśnie z tego środowiska, zaś w dorobku pedagogicznym ks. Profesora jest kilkunastu doktorów, niektórzy z nich finalizują już własne rozprawy habilitacyjne¹.

¹ Zob. J.M. Dołęga, *W kierunku humanistycznego profilu ochrony środowiska*, [w:] *Humanistyczny profil ochrony środowiska. XV lat Sekcji Ekologii Człowieka i Bioetyki na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie*. Pod red. A. Abdanka-Kozubskiego i J.W. Czartoszewskiego, Warszawa 2003, s. 7-9; J. Jaroń, *Uwagi o dotychczasowym rozwoju bioetyki w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie*, [w:] *Humanistyczny profil ochrony środowiska*, op. cit., s. 13-23; A. Abdank-Kozubski, *Z historii Sekcji Ekologii Człowieka i Bioetyki na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie*, [w:] *Humanistyczny profil ochrony środowiska*, op. cit., s. 25-70; A. Abdank-Kozubski, *Ekologia człowieka i bioetyka*, [w:] *Wydział Filozofii Chrześcijańskiej na Akademii Teologii Katolickiej 1954-1999*. Pod red. J. Bieleckiego i J. Krokosa, Warszawa 2001, s. 105-127; J.W. Czartoszewski, *Powstanie i działalność Centrum Ekologii Człowieka i Bioetyki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie*, [w:] *Humanistyczny profil ochrony środowiska*, op. cit., s. 71-82.

2. Ogólna charakterystyka ekofilozofii systemowej

J.M. Dołęga zaproponował własną definicję ekofilozofii, którą pojmuję jako naukę o systemowym ujęciu problematyki filozoficznej środowiska społeczno-przyrodniczego².

W ekofilozofii systemowej Józefa M. Dołęgi chciałbym wyeksponować dwie wzajemnie uzupełniające się płaszczyzny. Pierwszą z nich stanowią metafizyczne i ogólnoteoretyczne założenia rozwijane na gruncie paradygmatu arystotelesowsko-tomistycznego (płaszczyzna filozoficzna), drugą specjalistyczne i przyrodnicze zagadnienia z zakresu ochrony przyrody stanowiące niejako zastosowania praktyczne (płaszczyzna sozologiczno-ekologiczna). Te dwie płaszczyzny stanowią zwarty i wzajemnie uzupełniający się model systemowy, którego jądro stanowi oryginalna koncepcja środowiska społeczno-przyrodniczego.

Podstawowe ekofilozoficzne poglądy uczonego zostały wyeksponowane w dwóch książkach, *Człowiek w zagrożonym środowisku. Z podstawowych zagadnień sozologii* (WATK, Warszawa 1998 – wydanie II poprawione)³ oraz najpełniej w pracy, *Koncepcja sozologii systemowej* (WUKSW, Warszawa 2001)⁴, a także na łamach wielu artykułów naukowych⁵ oraz monografii powstałych pod jego redakcją⁶ (czy współredakcją⁷). W miejscu tym należy odnotować fakt, iż aby w pełni orientować się w poglądach uczonego, należy również zapoznać się z publikacjami z zakresu filozofii przyrody, zwłaszcza zaś z książką, *Kreacjonizm i ewolucjonizm* (ATK, Warszawa 1988)⁸.

Do problemów podejmowanych w płaszczyźnie filozoficznej zaliczyć trzeba przede wszystkim refleksję filozoficzną nad istotą i naturą środowiska społeczno-przyrodniczego, jego właściwościami ilościowymi i jakościowymi oraz związkami przyczynowymi jakie zachodzą między wszystkimi elementami strukturalnymi. Ponadto niezmiernie ważne są również zagadnienia antropologiczne, dotyczące m.in. zagadnienia antropogenezy, zwłaszcza zaś

² J.M. Dołęga, *W kierunku ekofilozofii*, [w:] *Ekofilozofia i bioetyka. VI Polski Zjazd Filozoficzny w Toruniu 5-9 września 1995 r.*, Toruń 1996, s. 20.

³ J.M. Dołęga, *Człowiek w zagrożonym środowisku. Z podstawowych zagadnień sozologii*, Warszawa 1988.

⁴ J.M. Dołęga, *Koncepcja sozologii systemowej*, Warszawa 2001.

⁵ Zob. np. J.M. Dołęga, *Znaczenie ekofilozofii w kształtowaniu świadomości proekologicznej*, [w:] *Świadomość i edukacja ekologiczna*. Pod red. J.M. Dołęgi i J. Sandnera, Warszawa 1998; J.M. Dołęga, *W kierunku dziedziny i dyscypliny nauk ekologicznych (środowiskowych)*, „*Studia Ecologiae et Bioethicae. Recensio Internationalis*”, nr 1, 2003.

⁶ Zob. np. *Od kosmologii do ekofilozofii. Problemy filozoficzne XXI wieku*. Pod red. J.M. Dołęgi, Olecko 2002; *Podstawy kultury ekologicznej*. Pod red. J.M. Dołęgi, Warszawa 2002; *Ochrona środowiska społeczno-przyrodniczego w filozofii i teologii*. Pod red. J.M. Dołęgi, J.W. Czartoszewskiego, A. Skowrońskiego, Warszawa 2001; *Edukacja ekologiczna w rodzinie*. Pod red. J.M. Dołęgi, J.W. Czartoszewskiego, Olecko 2000; *Ochrona środowiska w filozofii i teologii*. Pod red. J.M. Dołęgi i J.W. Czartoszewskiego, Warszawa 1999; *Świadomość i edukacja ekologiczna*. Pod red. J.M. Dołęgi i J. Sandnera, Warszawa 1998.

⁷ J.M. Dołęga, (rozdział IV) *Ekologia w teologii i filozofii chrześcijańskiej*, [w:] *Wprowadzenie do filozoficznych problemów ekologii*. Pod red. A. Papuzińskiego, Bydgoszcz 1999.

⁸ J.M. Dołęga, *Kreacjonizm i ewolucjonizm*, Warszawa 1988.

wyboru modelu wyjaśnienia przyczyn tego procesu (kraecjonistyczny czy ewolucjonistyczny), a także zagadnień roli kultury materialnej i duchowej w kształtowaniu środowiska. Ponadto w skład założeń filozoficznych trzeba zaliczyć **zagadnienia aksjologiczne** dotyczące przede wszystkim hierarchii wartości moralnych respektujących założenia próśrodowiskowe oraz moralnych przyczyn kryzysu ekologicznego. Te wszystkie ogólnofilozoficzne założenia zwłaszcza te związane ze sferą moralności powinny zostać wpisane do świadomości zbiorowej społeczeństwa za sprawą **edukacji środowiskowej**⁹.

W płaszczyźnie sozologiczno-ekologicznej J.M. Dołęga podjął przyrodnicze zagadnienia związane z praktycznymi kwestiami ochrony przyrody, obejmujące m.in. przyczyny i rozmiary kryzysu ekologicznego oraz sposoby przeciwdziałania.

Zdaniem J.M. Dołęgi sama sfera technologiczna nie będzie efektywna jeśli ludzie nie nauczą się cenić i wartościować przyrody. W takim modelu sozologii, **technologia – etyka – edukacja** stanowią wzajemnie dopełniające się sfery. Tą koncepcję autor nazwał **sozologią systemową**, którą definiuje jako naukę „o wszechstronnej, systematycznej i całościowej ochronie środowiska przed destrukcyjnym oddziaływaniem antroposfery”¹⁰.

Referowanie poglądów Profesora rozpocznę od przedstawienia autorskiej koncepcji środowiska społeczno-przyrodniczego oraz głównych założeń filozoficznych, jakie zawarte są w jego koncepcji.

3. Koncepcja środowiska społeczno-przyrodniczego

W opinii J.M. Dołęgi, „środowisko to całokształt warunków, czynników, w których żyje człowiek i różne istoty żywe; środowisko to zespół warunków koniecznych i wystarczających, by zaistniało życie na Ziemi i by mogło się rozwijać oraz by zaistniał człowiek i mógł się rozwijać. W takim rozumieniu środowisko ma kilka ważnych elementów strukturalnych, koniecznych do pojawienia się życia na Ziemi i jego rozwoju oraz do pojawienia się człowieka i jego rozwoju”¹¹.

Ów uczyony wymienia sześć następujących elementów strukturalnych środowiska społeczno-przyrodniczego, które charakteryzuje w następujący sposób:¹²

⁹ J.M. Dołęga, *Ekologia w teologii i filozofii chrześcijańskiej*, op. cit., s. 160-161.

¹⁰ J.M. Dołęga, *Koncepcja sozologii systemowej*, op. cit., s. 36.

¹¹ J.M. Dołęga, *Słowo o środowisku społeczno-przyrodniczym*, [w:] *Wychowanie do środowiska społeczno-przyrodniczego*. Pod red. J.W. Czartoszewskiego i J.M. Kotowskiego, Warszawa 2003, s. 7.

¹² Tę część artykułu obejmującą sześć elementów strukturalnych wchodzących w zakres środowiska społeczno-przyrodniczego opracowałem w sposób ścisły na podstawie publikacji J.M. Dołęgi, *Słowo o środowisku społeczno-przyrodniczym*, op. cit., (s. 7-11), która w sposób syntetyczny i zwięzły przedstawia autorską koncepcję tego uznanego w naszym kraju uczonego. Koncepcja środowiska społeczno-przyrodniczego szczegółowo została omówiona w cytowanej już pracy *Człowiek w zagrożonym środowisku*, Warszawa 1998 (s. 69-184) oraz w książce *Koncepcja sozologii systemowej*, Warszawa 2001 (s. 70-142).

- 1) **Atmosfera** – pełni funkcję powłoki gazowej otaczającej ciała niebieskie. Ośłania ona Ziemię przed promieniowaniem kosmicznym i słonecznym oraz jest jednym z ośrodków, w którym zachodzą procesy życiowe. Struktura atmosfery, która powstawała przez miliardy lat, pozostaje w sianie równowagi dzięki oddziaływaniu na nią kosmosu i biosfery.
- 2) **Hydrosfera** – stanowi powłokę wodną Ziemi, rozpościerającą się w toposferze i w atmosferze, swym zakresem obejmującą obszary, w których znajduje się woda.
- 3) **Litosfera** – jest stałą, skonsolidowaną część planety, z wyłączeniem jej dwóch innych powłok: ciekłej i gazowej. Jest ona sztywną powłoką Ziemi, ulegającą licznym pęknięciom, a jej płyty poruszają się na elastycznej astenosferze. Astenosfera, według koncepcji tektoniki płytowej, stanowi cieplejszą i bardziej elastyczną strefę, na której opiera się zewnętrzna powłoka planety Ziemi, chłodna i sztywna.
- 4) **Kosmosfera** – to najbliższe otoczenie kosmiczne Ziemi. Do otoczenia tego J.M. Dołęga zalicza również atmosferę składającą się z kilku warstw. Pierwszą, licząc od Ziemi, jej warstwą jest troposfera, w której zachodzą wszystkie zjawiska meteorologiczne. Drugą jest stratosfera - sucha, bezchmurna, o temperaturze -60°C , następną - mezosfera. W jonosferze można zaobserwować meteoryty, zaś w egzosferze z wytworów ludzkich pojawił się Sputnik I (946 km) i międzykontynentalna rakieta balistyczna (l 050 km).
- 5) **Biosfera** – termin ten oznacza strefę kuli ziemskiej, w której występuje życie. W skład tej strefy wchodzi następujące elementy:
 - powierzchnia i górna warstwa litosfery, do 3 m w głąb Ziemi (niżej spotykane są tylko bakterie);
 - dolna część atmosfery do wysokości kilkuset metrów, wyżej unoszone są bakterie, zarodniki i najdrobniejsze owady;
 - cała hydrosfera, czyli wszystkie wody śródlądowe oraz oceany i morza.
- 6) **Antroposfera** – słowo *anthropos* w języku greckim oznacza człowieka, zatem termin antroposfera można przetłumaczyć jako czas i miejsce występowania człowieka na Ziemi oraz całą jego działalność twórczą, wytwórczą i produkcyjną. Pojęcie to oznacza więc człowieka i jego całościowo, tzn. w aspekcie czasowym i przestrzennym, ujęte dzieło. Przez człowieka J.M. Dołęga rozumie istotę ludzką wraz z jej specyfiką filogenetyczną i ontogenetyczną, natomiast przez dzieło człowieka - wszelkie kulturowe i cywilizacyjne wytwory ludzkie.

Ochrona środowiska społeczno-przyrodniczego musi dotyczyć tych wszystkich wyżej przytoczonych elementów, łącznie z dziedzictwem kulturowym człowieka.

4. Teocentryczny paradygmat ekofilozofii systemowej

Warto przypomnieć, iż teocentryzm (gr. *theos* = Bóg + łac. *centrum* = środek) – w etyce to „kierunek nakazujący rozpatrywanie wszelkich działań

człowieka, szczególnie moralnych, w odniesieniu do Boga, jako najwyższej i jedynej wartości (Bóg jest tożsamy z *summum bonum*). Według zwolenników teocentryzmu (np. św. Augustyna i św. Tomasza z Akwinu) tylko taka perspektywa umożliwi prowadzenie refleksji nad sensem, celem czy przeznaczeniem ludzkiej egzystencji¹³.

W filozoficznej literaturze o profilu ekologicznym często obarcza się tradycję chrześcijańską winą za globalny kryzys ekologiczny. Rzekomo zawinił jej skrajnie antropocentryczny charakter. J.M. Dołęga nie podziela takiego punktu widzenia, ponieważ uważa, że etyka chrześcijańska (a ściślej katolicka) w swoich podstawowych założeniach jest teocentryczna, zaś jej antropocentryzm posiada umiarkowany charakter, którego nie sposób obarczać winą za ekologiczny impas. To Bóg stanowi *summum bonum* w chrześcijańskim systemie etycznym, dlatego też człowiek nie może rościć sobie pretensji do ubóstwienia i traktowania całego świata jako jego własności.

Ekofilozofia systemowa J.M. Dołęgi w paradygmacie teocentrycznym nakazuje rozpatrywać wszelkie relacje między działaniami moralnymi człowieka a przyrodą, w odniesieniu do Boga, jako Stwórcy przyrody i kosmosu. Przyroda posiada wartość ze względu na Boga, który ją stworzył i utrzymuje ją nadal w istnieniu. Człowiek jako istota wyjątkowa powinien pełnić rolę dobrego strażnika, gospodarza i opiekuna świata przyrody, którą otrzymał w darze od Stwórcy. Natomiast niszcząc przyrodę sprzeciwiamy się Bogu, a więc grzeszymy i czynimy zło.

Natomiast za kryzys ekologiczny ponosi winę antropocentryzm o laickiej proveniencji absolutyzujący człowieka, który zajął miejsce Boga.

5. Antropologiczne i aksjologiczne ujęcie ekofilozofii systemowej

Refleksje Profesora w tej materii wpisują się w paradygmat personalistyczny, który akcentuje unikalność bytu ludzkiego na tle innych bytów ożywionych. Tylko człowiekowi można przypisać atrybuty osobowe. Również tylko o nim można powiedzieć, że jest twórcą kultury w przeciwieństwie do zwierząt.

J.M. Dołęga często w swoich wykładach i seminariach podkreśla, iż człowiek jest bytem psychofizycznym, którego naturę określa niematerialna zasada istnienia i działania, wyrażająca się m.in. w zdolności abstrakcyjnego myślenia i podejmowania wolnych decyzji, która przekształca człowieka w unikalny w świecie podmiot zdolny do działania i dokonywania wyborów we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność. Akcentuje przy tym również tylko człowiekowi właściwą sferę duchową, która pozwala mu przekroczyć materialny świat. Sprzeciwia się więc redukcjonizmowi biologicznemu postrzegającego człowieka tylko jako egzemplarz jednego z wielu gatunków, którego egzystencja uzależniona jest jedynie od „genetycznego programu”.

¹³ L. Gawor, *Teocentryzm* (hasło), [w:] *Mały słownik etyczny*. Pod red. S. Jedynaka, Bydgoszcz 1999, s. 265.

Z drugiej jednak strony tak ujęta antropologia bynajmniej nie podważa stanowiska współczesnej biologii, lecz stanowi jej dopełnienie. Dzieje się tak dlatego, iż jak już wcześniej zaznaczyłem J.M. Dołęga przez człowieka rozumie istotę ludzką wraz z jej specyfiką filogenetyczną i ontogenetyczną¹⁴. Nie należy bowiem zapominać, iż człowiek jest niejako genetycznie i ewolucyjnie spokrewniony z przyrodą, a świadczy o tym uniwersalny kod genetyczny, wspólny dla wszystkich organizmów¹⁵. Potraktowanie człowieka jako cząstki ekosystemu nie sprzeciwia się jego osobowemu charakterowi, ponieważ nie kwestionuje jego rozumnej natury i wolności, pod warunkiem, że nie zapominamy, iż nasz gatunek zajmuje szczególne i wyjątkowe miejsce w przyrodniczym systemie. Człowiek ma prawo korzystać z dóbr natury pod warunkiem, że będzie odbywało się to w sposób rozumny i humanitarny. W przyrodzie przecież jedne organizmy żyją kosztem innych. Nie może on jednak wykorzystywać swej przewagi do zabijania zwierząt i niszczenia przyrody dla przyjemności lub zadawania cierpienia.

Taka wizja człowieka prowadzi również do konkretnych rozstrzygnięć aksjologicznych. Myśl Ks. Profesora stoi w opozycji do aksjologii biocentrycznej wedle której człowiek jest tylko zwykłą częścią ekosystemu, któremu nie powinna przysługiwać, jakaś szczególna i uprzywilejowana wobec innych organizmów wartość. Wręcz przeciwnie to **człowieka**, zwłaszcza **jego życie i zdrowie** należy uznać za **wartości naczelne**¹⁶. W miejscu tym należy podkreślić, iż zdaniem uczonego **natura posiada wartość** bowiem cechuje się osobliwą godnością, polegającą na tym, że jest odzwierciedleniem samego Boga i Jego godności.¹⁷ Wartość natury jest jednak mniejszej rangi niż u osoby – człowieka, który stanowi wartość nadrzędną. Dlatego też należy pamiętać, iż człowiek jako byt stanowiący „koronę stworzenia”, jest szczególnie odpowiedzialny za cały otaczający go świat przyrody, który powinien szanować i dbać, gdyż jest on darem Stwórcy dla człowieka i powinien zostać zachowany jako dziedzictwo dla przyszłych pokoleń, naturalnie przy współudziale edukacji.

6. Zakończenie

Kończąc moje rozważania chciałbym podkreślić, iż mój artykuł nie wyczerpuje w całości wszystkich problemów i zagadnień wchodzących w bogatą i rozległą spuściznę ekofilozoficzną Józefa M. Dołęgi. Stanowi jedynie próbę skrótowego i syntetycznego przedstawienia najważniejszych myśli tego najwybitniejszego polskiego ekofilozofa.

¹⁴ J.M. Dołęga, *Słowo o środowisku społeczno-przyrodniczym*, op. cit., s. 10.

¹⁵ Por. J.M. Dołęga, *Kreacjonizm i ewolucjonizm*, op. cit.

¹⁶ J.M. Dołęga, *Ekologia w teologii i filozofii chrześcijańskiej*, op. cit., s. 162.

¹⁷ Por. J.L. Lorda, *Moralność – sztuka życia*, Warszawa – Ząbki 1999, s. 119-120.

Mariusz Ciszek

Józef M. Dołęga Conception of Systemic Ecophilosophy

Summary

In this article I am going to present the main plots in Dołęga's scientific writings.

In my opinion he is the most prominent Polish ecophilosopher. The Professor belongs to a small cluster of humanists who undertake the problems connected with the environmental protection. The scholar is able to combine the natural sciences and the humanities competently and work out his own and unique interdisciplinary systemic model of the protection of socio – natural environment.

J.M. Dołęga has defined his conception as systemic sozology. Given the Professor's scholarly heritage, not only in the field of ecological but also philosophical sciences, in my article I am also going to use the term: systemic ecophilosophy, which puts a good construction on all professor's research interests.

The very important fact is that the Professor can be regarded as the creator of an original philosophical school, whose object is the protection of socio – natural environment. The crowning achievement of the Professor's scholarly and organizational output is the creation of the specialization: the protection of environment on the Faculty of Christian Philosophy at Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw. This specialization fulfils presuppositions included in the author's conception of systemic sozology.

I would like to accentuate two complimentary areas in Dołęga's systemic ecophilosophy. The first one consists of metaphilosophical and theoretical assumptions which are expanded on the basis of Aristotle and Thomism paradigm (philosophical area). The other area consists of specialist and nature issues on the protection of environment which are practical application (sozological and ecological area). These two areas are a homogeneous and complimentary systemic model, whose core composes the original conception of socio – natural environment.

The scholar's basic and ecophilosophical views were presented in two books: „A man in the endangered environment. Basic issues on sozology” (Warsaw 1998) and also in the biggest work: „The conception of systemic sozology” (Warsaw 2001) and also in many scientific and scholarly articles and monographs edited by the professor Dołęga.

Mariusz Ciszek

La conception d'une écolophilosophie systémique de Józefa M. Dołęgi

Dans l'article j'ai l'intention de signaler des trames primordiaux dans l'oeuvre scientifique du professeur ks. Józefa Dołęgi, qui est selon moi un

philosophe polonais le plus remarquable. Professeur appartient a une petite société d'humanistes qui entreprennent de la problématique de la protection d'environnement. Le savant est en état de lier d'une façon compétante le bagage des sciences naturelles avec des sciences humanistes, en élaborant son propre et unique modèle systémique interdisciplinaire de la protection d'environnement socio-naturel.

J.M. Dołęga a nommé sa conception- une sozologie systémique. Prenant en consideration un riche héritage scientifique, pas seulement dans la domaine des sciences écologiques mais aussi philosophiques, dans mon article je serai utiliser le terme écophilosophie systémique, qui présente d'une manière adéquate l'ensemble des intérêts de recherche du savant.

Il faut marquer le fait que le professeur peut être reconnais comme le créateur d'une école philosophique originale, qui s'occupe de la protection d'environnement socio-naturel.

Le résultat d'une activité scientifique et organisationnelle est une création dans la faculté de Philosophie Chrétienne d'Une Université de Cardinal Stefan Wyszyński à Varsovie une faculté de La Protection d'Environnement qui réalise les principes du programme contenus dans une conception d'une sozologie systémique.

Dans une écophilosophie systémique je voudrais exposer deux plans qui se complètent réciproquement. La première- ce sont des idées métaphilosophiques et générales qui sont développées sur la base d'un paradigme aristotélicien-tomistique (le plan philosophique), la deuxième- les problèmes spéciaux et naturels d'un domaine de la protection de l'environnement qui possèdent l'application pratique (le plan sozolo-écologique). Ces deux plans constituent un modèle systémique concis, dont l'essentiel constitue la conception d'un environnement socio-naturel.

Des opinions fondamentales du savant a été exposées dans deux livres, *Człowiek w zagrożonym środowisku. Z podstawowych zagadnień sozologii* (Varsovie, 1998), et le plus pleinement dans l'oeuvre, *Koncepcja sozologii systemowej* (Varsovie, 2001), et aussi dans beaucoup d'articles scientifiques qui ont été écrits sous sa rédaction.

Mariusz CISZEK

Mgr, Instytut Nauk Społecznych, Wydział Humanistyczny, Akademia Podlaska w Siedlcach